

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

«ТАУ-КЕН САМРУК» АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫНЫҢ АКТИВТЕРІНІҢ АУДИТІ

Айтышев Алишер Булатович

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

«Есеп және аудит» мамандығының 4 курс студенті

Астана қ. Қазақстан Республикасы

E-mail: Alisher3003@list.ru

Ғылыми жетекшісі –Бекболсынова А. С.

"Мемлекеттік аудит" кафедрасының аға оқытушысы

Активтер - бұл шаруашылық жүргізуші субъектіге тиесілі меншікті мүлік пен дебиторлық шоттардың жиынтығы.

Кәсіпорынның активтері - ол салған, сатып алған жабдықтар, жасаған қорлар, сондай-ақ клиенттерден (олардың борыштық міндеттемелерінен) оған тиесілі немесе тікелей өзінің кассасында немесе банктегі депозитте болатын ақша сомалары.

Айналым мерзіміне байланысты активтер бөлінеді:

айналым (қысқа мерзімді) - дайын өнім, тауарлар, материалдар, ақша қаражаты;

ұзақ мерзімді (ұзақ мерзімді) - негізгі құралдар, материалдық емес активтер және т. б.

Материалға байланысты активтер болуы мүмкін:

материалдық-материалдық нысаны бар активтер;

материалдық емес-тауар белгілері, өндіріс құпиялары, компьютерлерге арналған бағдарламалар, іскерлік бедел және т. б.

қаржы-ақша қаражаты, дебиторлық берешек, қаржылық салымдар.

Қалыптастыру көздеріне байланысты активтер болуы мүмкін:

жалпы (жиынтық) - баланстағы жиынтық активтер;

таза-ұйымның өз көздері есебінен қалыптасқан активтердің бөлігі.

Активтерді жіктеудің басқа да көптеген негіздері бар.

Компания активтерін бағалау

Компания мүлкінің құнын білу үшін активтердің құнын бағалау жүргізіледі. Ол қажет: қайта құру кезеңінде;

фирманы сату немесе сатып алу кезінде;

инвесторлар үшін құнды бағалау үшін.

компанияны басқарудың стратегиялық жоспарын әзірлеу кезінде.

Бағалау нәтижелері бойынша қолда бар активтерді пайдаланудың нарықтық құны мен тиімділігі көрсетілген есеп жасалады. Активтердің құнын бағалау кезінде негізгі құралдар бағаланады: материалдық емес және материалдық активтер.

Активтерді бағалау қалай жүргізіледі

1. Компания активтерін бағалауды дайындық кезеңдерінен кейін ғана бастауға болады;

2. қажетті материалдар жиналады;

3. нарықтағы жағдай талданады;

4. ұйымның балансындағы активтер тізімімен танысу;

5. құқықтарды сараптау;

6. монетарлық емес активтердің техникалық жай-күйін анықтау;

Бағалау жыл сайын немесе белгілі бір аралықта жүргізілуі мүмкін. Кейде компанияның активтерін бағалау есеп беру күнінен тыс уақытта қажет болатын жағдайлар болады. Мысалы:

одан әрі даму стратегиясын әзірлеу;

компания акцияларын сатып алу / сату;

компанияны ішінара немесе толық сату;

ұйым құрылымын өзгерту;

компанияның несиелік қабілеттілігін анықтау;
салықтарды есептеу;
бағалы қағаздардың құнын анықтау.

Осындай бағалау тәсілімен көптеген Қазақстандық компаниялар қолданады, сол компаниялардың бірі - "Тау-Кен Самұрық".

"Тау-Кен Самұрық" ұлттық тау — кен компаниясы" акционерлік қоғамы-қазақстандық тау-кен компаниясы, "Самұрық-Қазына" тобына тігінен интеграцияланған компания кіреді, 2009 жылғы қаңтарда Қазақстан Үкіметінің қаулысымен мемлекеттің жарғылық капиталына жүз пайыз қатысуымен құрылды.

Негізгі қызметі: қатты пайдалы қазбаларды барлау, игеру, өндіру, өңдеу және сату (басым металдар — алтын, мыс, мырыш, қорғасын) ; тау-кен металлургия өнеркәсібінде ғылымды қажетсінетін және тиімді жаңа технологияларды әзірлеу және енгізу; минералдық-шикізат базасын молайту, кен орындарының баланстан тыс қорларын игеру.

Республикалық тау-кен өндіру және тау-кен металлургия кәсіпорындары қауымдастығының қатысушысы .

"Тау-Кен Алтын" ЖШС-100 %

"Северный Катпар" ЖШС-100 %

"Алайғыр" БК ЖШС - 100 %

"Масальский ГОК" ЖШС-99,18 %

"Tau-Ken Mining" ЖШС-100 %

"ШалқияЦинк ЛТД" АҚ-100 %

"Tau-Ken Temir" ЖШС-100 %

"Silicon Mining" ЖШС-100 %

2021 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша компанияның меншікті капиталы 734,2 млрд теңгені құрады, активтер 789,7 млрд теңгені құрады, 2021 жылдың қорытындысы бойынша таза пайда 71,9 млрд теңгеге жетті.

«Тау-кен самұрық» АҚ Директорлар кеңесінің 2021 жылғы 26 қарашада бекітілген Аудиторлық ұйымдар қызметін тарту саласындағы саясатты басшылыққа алады. Саясаттың негізгі ережелері аудитордың объективтілігі мен тәуелсіздігіне залалсыз және мүдделер қақтығысына жол бермей белгілі бір аудиторлық және аудиторлық емес қызметтерді көрсету үшін аудиторларды тарту мүмкіндігін береді.

«Тау-кен самұрық» ұлттық тау-кен компаниясы аудиторлық есепті дайындауға жауапты жоба бойынша серіктесін немесе сыртқы аудиторды мерзімді алмастыруды жүзеге асырады. Сыртқы аудиторды ауыстыру мерзімі кемінде 7 тізбекті жылды құрайды.

2016 жылдан бастап «Тау-Кен Самұрық» УТК» АҚ аудиторы «Grant Thornton» ЖШС болып табылады.

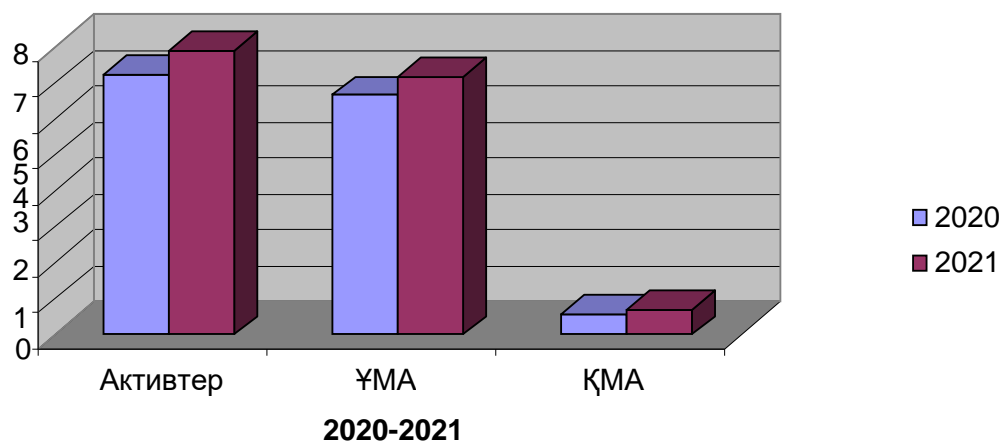
1-кесте Тау-кен самрук АҚ-ның активтерінің құрамы мен құрылымы

Көрсеткіштер	жыл басына		жыл аяғына		жыл бойынша өзгеріс +/-		(4-3)
	мың, теңге	үлес, %	мың, теңге	үлес, %	мың, теңге	өсім, %	
АКТИВЫ	847892515	100	948472852	100	100580337	9,10	
Долгосрочные активы							
Основные средства	67942107	9,39	88769769	11,24	20827662	30,66	1,85

Нематериальные активы	46904136	6,48	46970750	5,95	66614	0,14	-	0,53
Дебиторская задолженность по финансовой аренде				0,00	0			0,00
Прочие долгосрочные активы	9280101	1,28	23074388		13794287	148,64	-	1,28
Итого долгосрочных активов	124126344	17,15	158814907	20,11	34688563	27,95		2,96
Текущие активы					0			
Товарно-материальные запасы	30328584	4,19	13922161	1,76	-16406423	-54,10	-	2,43
Торговая дебиторская задолженность связанных сторон	16094	0,00	6549697	0,83	6533603	40 596,51		0,83
Торговая дебиторская задолженность	18306918	2,53	18306918	2,32	0	0,00	-	0,21
Дебиторская задолженность по финансовой аренде			360435	0,05	360435			0,05
Предоплата по подоходному налогу	1397682	0,19	271030	0,03	-1126652	-80,61	-	0,16
Прочие текущие активы	854673	0,12	2701065	0,34	1846392	216,03		0,22
Денежные средства и их эквиваленты	1612814	0,22	285936	0,04	-1326878	-82,27	-	0,19
Итого текущих активов	723766171	100,00	789657945	100,00	65891774	9,10		0,00

Кесте мәліметтерінең активтердің нақты құның көрсететін баланс валютасының есепті жылы 100,580,337 мың теңгеге немесе 9,1%-ға артқандығын көруге болады. Бұл кәсіпорынның әрі қарайғы дамуын көрсететіндіктен, оның жұмысының оң нәтижесін сипаттайды. Оның ішінде:

Ұзақ мерзімді активтер 34,688,563 мың тг-ге көбейді, бұл бізде ҰМА-дің 27%-ға көбеюді білдіреді.

1-сурет. Тау-кен самұрық АҚ-ның активтерінің 2020-2021 жылғы

Ал қысқа мерзімді активтердің өсуі 65891774 мың тг-ге тең және бұл 9,1% -ға өскенің корсетеді.

Өткізілген аудит бойынша активтер туралы қорытынды жүргізу нәтижесінде осындай ақпаратқа ие:

Барлау мен бағалау бойынша активтер

Жер қойнауын пайдалану (барлау мен өндіру) құқықтарын сатып алу бойынша шығыстар қол қойылатын бонустарды, тарихи шығыстарды, экологиялық және әлеуметтік бағдарламаларға міндетті шығындарды қамтиды және барлау мен бағалау кезеңінде кен орны бойынша жер қойнауын пайдалану құқықтары ретінде капиталдандырынады. Жер қойнауын пайдалану құқықтарын сатып алу бойынша шығыстардың есебі кен орындары тұрғысында жүргізіледі. Өр кен орны жыл сайын құнсыздануы жағынан қарастырылады. Кен орны бойынша болашақта жұмыстар жүргізу жоспарланбаған жағдайда, жер қойнауын пайдалану құқықтарын сатып алу бойынша шығыстардың қалған сальдосы есептен шығарылады. Кен орындарында коммерциялық өндіру басталғаннан бастап жер қойнауын пайдалану құқықтары минералды ресурстардың дәлелденген қорларының жалпы сомасына негізделіп, өндірістік әдіс бойынша нақты өндіру бойынша амортизацияланады.

Игеру мен өндіру бойынша шығыстар бұрын капиталға айналдырылған (және игерудің басында жіктеуі өзгертілген) жер қойнауын игеру құқықтарын сатып алу бойынша шығыстарды және барлау мен бағалау бойынша шығыстарды; полигондардың құрылысын салу; кен орындарында минералдық ресурстарды өндіру, жинау және дайындау үшін қажетті жерүсті технологиялық құрылыстарын жасау шығыстарын; кен орындарында коммерциялық өндіруді ұйымдастыру барысында болған өзге де шығыстарды; кеніштерді консервациялау және жер телімдерін қалпына келтіру бойынша капиталдандырылған дисконтталған шығыстарды қамтиды. Игеру мен өндіру бойынша шығыстар негізгі құралдардың (тау-кен активтерінің) құрамында капиталдандырылғанды, және олардың есебі кен орындары тұрғысында жүргізіледі.

Негізгі құралдар жинақталған тозуды және құнсыздану бойынша жинақталған залалды (болған жағдайда) шегергендегі бастапқы құны бойынша есепке алынады. Мұндай құнға жабдықтың бөліктерін ауыстырудың құны және ұзақ мерзімді құрылыс салу жобалары жағдайында қарыздар бойынша шығыстар кіреді (егер оларды капиталдандыру критерийлері

орындалса). Белгілі бір уақыт аралықтарынан кейін негізгі құралдардың елеулі құрамдастарын ауыстыру қажет болған жағдайда Топ ондай құрамдастарды оларға сәйкес келетін пайдалы қызметтің жеке мерзімдері бар жеке активтер ретінде таниды және оларды тиісті түрде амортизациялайды. Сол сияқты, негізгі техникалық тексеру жүргізген кезде оған байланысты шығыстар, егер танудың барлық критерийлері орындалса, негізгі құралдардың баланстық құнында жабдықты ауыстыру ретінде танылады. Жөндеу және техникалық қызмет көрсету бойынша барлық өзге де шығыстар олар болған сәтте пайда немесе залал құрамында танылады. Активті пайдаланғаннан кейін оны іске пайдаланудан шығару бойынша болжамды шығыстардың келтірілген құны, егер резервті болашақ шығындар деп танудың тиісті критерийлері орындалса, тиісті активтің бастапқы құнына кіргізіледі. Тозу, негізгі құралдардың пайдалы қызмет мерзіміне негізделіп, тура әдіспен есептеледі.

Қорытындылай келе, "Тау-кен самұрық" АҚ-ның активтердің аудитінің жүргізу барысында соңғы жылдары компания дамуына үлес қосып, бюджетінің бірнеше миллиард долларға өсіру нәтижесінде активтер мен компанияның өсуіне әкелді. Бірақ активтердің өсуі шығындардың көбеюіне әкеледі, себебі жұмыс орындарының қосылуы, жана пайдалы қазбалар бар орындарының табылып сол жерлерге жаңа технологиялармен жабдықталып сатып алынады. Бұл шығындардың өсуі активтерге әсерін тигізді. Егер активтерді дұрыс пайдаланса, бұл компанияның капиталын 2 есе арттырады. Соңғы жылдары қарқында дамуда және мемлекеттің экономикасына салмақты үлес қосуда.

Авторлардың айтуынша экспортқа бағытың салса, компанияның болашағы жақсы деп болжамдайды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

АҚ-ның ресми сайты:

<https://tks.kz/otchety-i-rezultaty/>

<https://tks.kz/istoriya/>

«Аудиторлық қызметті лицензиялау ережесі» - 2015 жыл 11 қаңтар

«Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер» Астана,

Ақорда, 2019 жыл

"QAZAQGAZ" ҰЛТТЫҚ КОМПАНИЯСЫ " АҚ АҚША ҚАРАЖАТТАРЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ БАЛАМАЛАРЫ АУДИТІ

Алембаева Л.С.

“Мемлекеттік аудит” мамандығының 3 курс студенті
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: linara.03@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: Жахметова А.К.

"Мемлекеттік аудит" кафедрасының аға оқытушысы

Ақша қаражаттары және оның баламалары аудиті

"QazaqGaz " акционерлік қоғамы отандық, сондай-ақ шетелдік газ нарығында мемлекеттің мүддесін білдіретін Қазақстан Республикасының негізгі газ компаниясы болып табылады.[1]

Қоғам тауарлық газды магистральдық газ құбырлары мен газ тарату желілері арқылы тасымалдау жөніндегі орталықтандырылған инфрақұрылымды басқарады, халықаралық транзитті қамтамасыз етеді және ішкі және сыртқы нарықтарда газ сатумен айналысады.